

متن پرسش

سلام استاد: سؤالی خدمتتان داشتم که ضمن بیان دو مقدمه می‌پرسم: ابتدا دو مقدمه: مقدمه اول: از طرفی، در قرآن کریم آیات ۴۳ و ۴۴ سوره طه، خدای سبحان به موسی (علیه السلام) می‌فرماید که با برادرت هارون بسوی فرعون برو، و وقتی رفتی سراغ آن فرعون طغیانگر، با قول نرم و لین با او سخن بگو بلکه قلبش خاشع شود و تذکر یابد: سوره طه: اذْهَبَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ، فَقَوْلَا لَهُ قَوْلًا لَّيِّنًا لَّعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَىٰ (۴۳ و ۴۴) *** مقدمه دوم: از طرف دیگر، در روایات کثیری داریم که با فرد متکبر باید تکبر ورزید، تا استکبارش بشکند و ذلیل و خوار شود، بلکه خاضع شده و دست از تکبر بردارد: پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) می‌فرماید: «إِذَا رَأَيْتُمُ الْمُتَوَاضِعِينَ مِنْ أُمَّتِي فَتَوَاضَعُوا لَهُمْ، وَ إِذَا رَأَيْتُمُ الْمُتَكَبِّرِينَ فَتَكَبَّرُوا عَلَيْهِمْ، فَإِنَّ ذَلِكَ لَهُمْ مَذَلَّةٌ وَ صَعَارَةٌ» «آن گاه که در میان افراد امت من، به انسان های مؤمن متواضع برخوردید، با آنان تواضع کنید، ولی اگر به انسان های متکبر برخورد نمودید با آنان تکبر ورزید. زیرا این روش، برای آنان خواری و حقارت می آورد». [جامع السعادات، ج ۱، ص ۳۶۳]. قال النبی (صلی الله علیه و آله): تَوَاضَعُوا مَعَ الْمُتَوَاضِعِينَ فَإِنَّ التَّوَاضُعَ مَعَ الْمُتَوَاضِعِينَ صَدَقَهُ وَتَكَبَّرُوا مَعَ الْمُتَكَبِّرِينَ فَإِنَّ التَّكَبُّرَ مَعَ الْمُتَكَبِّرِينَ عِبَادَةٌ. با اهل تواضع متواضع باشید که این فروتنی صدقه است، و با متکبرین تکبر کنید که این تکبر عبادت است. (الحکم الزاهره، آثار الکبر، ص ۵۷۸) قال أميرالمومنين (عليه السلام): التَّكَبُّرُ عَلَى الْمُتَكَبِّرِينَ هُوَ التَّوَاضُعُ بِعَيْنِهِ. «تکبر کردن با افراد متکبر، خود عین تواضع است». (شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید ج ۲۰ ص ۲۹۸ کلمه ۴۱۰) *** حالا سؤال: جمع بین این دو طرف چطور می‌شود؟ از طرفی باید با مستکبرین به روش متکبرانه برخورد داشت، و از طرفی خدای سبحان به موسی می‌فرماید که با فرعون نرم و لین سخن بگو بلکه دلش نرم و خاشع شود. عجیب هم اینکه فرعون از بس متکبر بوده که نامش نماد تکبر (تفرعن) و ضرب المثل درمیان متکبرین است. آن فرعونی که هم شدت ظلم داشت در کشتن ۲۵ هزار نوزاد پسر و به بردگی و بیگاری گرفتن مردان و زنان بنی اسرائیل، و هم شدت تکبر و استکبار داشت که ندای ربوبیت خودش بر تمام شئون زندگی مردم را سر می‌داد و «أَنَا رَبُّكُمْ الْأَعْلَى» می‌گفت (بمانند مستکبرین آمریکای امروزی). آن هم خدای سبحان این دستور بر گفتار نرم با مثل چنان فرعونی را دارد به حضرت موسایی می‌فرماید که اگر بنا بود دستور به گفتار سخت و متکبرانه با فرعون بدهد از موسی بیشتر ساخته بود، چرا که موسی از شدت ابهت و غضبش بخاطر خدا ضرب المثل و مظهر در هیبت و غیرت و بطش و شدت است. + وَ مِنَّا مَهْدِيٌّ هَذِهِ الْأُمَّةَ لَهُ هَيْبَةٌ مُوسَى + مَنْ أَرَادَ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى آدَمَ فِي عِلْمِهِ، وَ إِلَى نُوحٍ فِي حِكْمَتِهِ، وَ إِلَى إِبْرَاهِيمَ فِي حِلْمِهِ، وَ إِلَى يَحْيَى بْنِ زَكَرِيَّا فِي زُهْدِهِ، وَ إِلَى مُوسَى بْنِ عِمْرَانَ فِي بَطْشِهِ،

وَإِلَىٰ سُلَيْمَانَ فِي قَضَائِهِ، وَإِلَىٰ أَيُّوبَ فِي صَبْرِهِ، وَإِلَىٰ إِسْمَاعِيلَ فِي صِدْقِهِ ۖ فَلْيَنْظُرْ إِلَىٰ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ. - همین مضمون در مناقب مولا در روایاتی دیگر: + و إِلَىٰ مُوسَىٰ فِي بُغْضِ كُلِّ عَدُوٍّ لِلَّهِ وَ مُنَابَذَتِهِ + و إِلَىٰ مُوسَىٰ فِي هَيْبَتِهِ + و إِلَىٰ مُوسَىٰ فِي شِدَّتِهِ ... آخر الکلام، با امثال فرعون که در رأس مسندهای نظام سلطه و استکبارند، ولو به هیبت و شدت موسوی باشیم اما باید نرم و لین سخن بگوییم، یا نه باید در برابر مستکبرین تکبر کنیم و سخت و متکبرانه سخن بگوییم؟

متن پاسخ

باسمه تعالی: سلام علیکم: به نظر می‌آید این‌که حضرت حق به حضرت موسی و هارون «علیهما السلام» فرمودند با این‌که فرعون طغیانگر است با او رفتار نرم و لین داشته باشید؛ دو وجه دارد: یکی وجهی که مرحوم شهید مطهری در تفسیر آن آیه متذکر هستند بدین معنا که شاید بر اساس فطرت انسانی‌اش به خود آید وقتی اینچنین نرم و دلسوزانه با او برخورد شود؛ و وجه دیگر می‌تواند این باشد که آن دو بزرگوار نشان دهند فرهنگ ایمانی چه فرهنگی است تا درباریان که بعضاً آمادگی لازم را داشتند، به خود آیند. مثل مؤمن آل فرعون یا همسر خود فرعون. در ضمن از روایات خوبی که در رابطه با تواضع در مقابل اهل ایمان و تکبر در مقابل متکبرین فرستادید، تشکر می‌کنم. آری! تکبر در مقابل متکبر وقتی معنا می‌دهد که حق برای او روشن شده باشد و او به جهت خودخواهی‌اش آن را نپذیرد. موفق باشید